

Educar para a paz e a non-violencia Os nenos e a sociedade

Adolfo Pérez Esquivel, Premio Nobel da Paz, analiza neste traballo a situación deinxustiza e violación dos dereitos humanos que se está a producir nos países do continente americano, especialmente no que atinxe a situación dos nenos e mozos. Para Pérez Esquivel os

Dereitos Humanos e a non-violencia son da mesma raíz e dimensión no respecto da persoa e dos pobos. A resistencia e capacidade de transformación social, van dirixidos a esa busca da liberdade, de restablecer o estado de Dereito e igualdade para todos. Para Esquivel as loitas polos Dereitos Humanos, comprendidos nos seus valores integrais, o dereito á vida e dignidade da persoa humana, os dereitos sociais, políticos, económicos, o desenvolvemento social, os recursos do medio ambiente, son o camiño da non-violencia, que se expresa nas loitas campesiñas, nos movementos populares. En moitos sectores a relixiosidade e o ecumenismo teñen a força e o valor da resistencia na procura da verdade e na espiritualidade para acadar a resolución dos conflictos.

Pero fundamentalmente é a aprendizaxe dunha maneira de ser e comprender a vida e a relación co outro. Remata o traballo de Esquivel propoñendo, xunto a outros Premios

Nobel da Paz, que a primeira década do próximo milenio sexa declarada pola Asemblea das Nacións Unidas como “a década da cultura da non violencia”, e que o ano 2000 sexa declarado como o “ano da educación na non violencia”.

Thoreau dicía que: “Toda persoa amante da liberdade, debía ser respectuosa defensora da lei”, xa que toda sociedade necesita dunha orde básica no dereito de igualdade para todos. Pero tamén debemos ter presente que, non tódalas leis son xustas. Polo tanto, toda persoa e grupos sociais, amantes da liberdade, deben resistir as leis inxustas que atentan contra a vida e a seguridade do pobo, ata a súa total abolición.

Exercendo os seus dereitos como cidadán, Thoreau negouse a pagar os impostos que o goberno dos EE.UU. destinaba para a guerra contra México. Con razóns convincentes, afirmou que os homes e mulleres debían gobernar os seus

ADOLFO PÉREZ ESQUIVEL
PREMIO NOBEL DA PAZ
FUNDACION SERVICIO, PAZ Y JUSTICIA
serpaj @ wamani.apc.org
BUENOS AIRES

© Manuel G. Vicente

© Manuel G. Vicente

actos inspirados na xustiza, "conforme ao lexítimo e non só ao legal".

O Mahatma Gandhi, na Marcha da Sal, desobedecu á Lei do monopolio do Imperio Británico, exerceu a resistencia civil, mobilizando ás xentes oponéndose á dominación do pobo indio polo Imperio Británico.

En América Latina a resistencia non-violenta ten diversas características e dimensións sociais, políticas e espirituais. Máis que feitos individuais son accións sociais, colectivas, motivadas pola necesidade de restablecer o Estado de Dereito, a Xustiza e fundamentalmente o dereito á Vida.

As graves violacións dos dereitos humanos, durante as dictaduras militares en todo o continente, foi xerando a capacidade de resistencia civil dos sectores sociais afectados víctimas da violencia.

A loita non-violenta non só se desenvolve durante os réximes dictatoriais, onde se vulnera todo estado de derecho e se impón pola forza as concepcións ideolóxicas, sociais e políticas. As democracias que vivimos son más formais ca reais, mudaron os gobernos e se exerce o dereito do voto, pero non se res-

pectan os dereitos das persoas e os pobos, que son vulnerados permanentemente, continuando en moitos países coas persecucións, asasinatos, marxinalidade e discriminación de sectores sociais.

A democracia é un espazo a construír e este é o grande desafío para os pobos, se se entende como dereitos e igualdade para tódolos nenos e os maiores que son os sectores máis vulnerables das sociedades nas que vivimos.

Algunxs exemplos a ter en conta son os casos de Colombia, onde non se produciron golpes de Estado, pero de feito son os militares os que gobernan o país, onde se cometén violacións sistemáticas aos dereitos humanos. País, onde diversos sectores interveñen na violencia como sicarios, grupos paramilitares e parapoliciais, guerrillas, producíndose na poboación migrações, inestabilidade social, política e económica, con forte incidencia en tódolos niveis dos traficantes da morte, os narcotraficantes. Os nenos, os *gámines* son as víctimas sociais que sufren a violencia e os embates dunha sociedade que os marxina ou que pasa ao seu carón indiferente.

Poderíamos seguir sinalando moitos feitos en cada país, marcados pola impunidade. Pero a pesar da grave situación que viven os pobos, apareceu nas sociedades a resistencia non-violenta.

Un feito recente na Arxentina de resistencia non-violenta é a *Carpa Blanca de los Docentes*, chamada polo pobo "Carpa da Dignidade", instalada fronte ao Parlamento, reclamando melloras educativas no ensino público e presuposto educativo. Levan oito meses de xexún e mobilización, onde cada 15 días se renovan os mestres de todo o país que xexúan alí.

Os movementos de Dereitos Huamnos, son, quizais, os sectores sociais que máis marcaron a loita non violenta, fronte ás dictaduras militares en todo o continente. Varios destes grupos xurdiron da dor e da desesperación e a modiño foron descubrindo a capacidade da resistencia civil, da organización e dos obxectivos comúns, na loita pola Paz.

Nun continente marcado pola violencia, con dictaduras militares que implantaron políticas de terror e xeraron o medo e exerceron o terrorismo de Estado, a non-vio-

lencia aparecía coma unha utopía. ¿Como combater aos Exércitos e ás Forzas de Seguridade, donos da vida e a morte dos nosos pobos? ¿Cal era o camiño indicado deses sectores que sofren e son perseguidos para resistir a opresión? Estes e outros interrogantes propoñíanos desafíos día a día.

Cadeas, torturas, asasinatos, desaparecidos, censura dos medios de comunicación, exilios: o terror xeraba unha parálise colectiva e moitas complicidades e covardías de sectores que poderían ter salvado vidas e non o fixeron.

¿Como conquistar a Paz como froito da Verdade e a Xustiza, fronte a tantas violacións e inxustizas? A maioría dos sectores afectados, non coñocían os camiños da non-violencia, pero había que atopar alternativas para sobrevivir á dor, á angustia e á desesperación. De vagariño, axudados na reflexión e no compromiso, foise xerando da escuridáde, a luz; da dor, a Forza de Amar; os despouídos, os sufri-dores, os desesperados, asumiron a loita non-violenta, non teorizaron, senón que partiron das prácticas e dende alí foron descubrindo a dimensión da non violencia, tanto práctica como espiritual.

Isto é posible cando os pobos deixan de ser espectadores e se asumen como protagonistas das súas propias vidas e da súa propia historia.

As experiencias de América Latina son moitas e teñen no cotián un sentido de vida e resistencia por sobrevivir e construir espacios de liberdade, de restablecer o dereito e a igualdade entre todos, de construir a Paz.

En Brasil o Movemento dos sen terra, é hoxe o movemento máis significativo e acada ter dimensión nacional e chegou a súa influencia a outros países de América Latina.

Os movementos indíxenas coa Marcha no Ecuador para reclamar os seus dereitos de identidade dos pobos ou a rebelión dos homes e mulleres do millo, en México, Chiapas, se ben se alzaron en

armas contra o goberno central mexicano, é un movemento non-violento, nas súas características esenciais.

Os pobos non queren a violencia, somerxéronos na violencia e reaccionan acorde cos medios e a cultura á que foron sometidos. Despois da primeira acción armada, buscaron tódolos camiños e alternativas xunto á sociedade civil para resistir e acadar os seus obxectivos sen recorrer ás armas. A Paz chegará cando conquisten os seus dereitos.

Os Dereitos Humanos e a non-violencia son da mesma raíz e dimensión no respecto da persoa e dos pobos. A resistencia e capacidade de transformación social, van dirixidos a esa busca da liberdade, de restablecer o estado de Dereito e igualdade para todos. Acadar estes obxectivos require:

1. A capacidade de espertar as conciencias críticas.

2. Analizar as situacións de conflito.

3. Descubrir as necesidades comúns e tratar de resolver os conflitos.

4. A necesidade de xuntar voluntades e forzas, na busca de obxectivos comúns. Organización e estratexias, de curto, mediano e longo prazo. A non-violencia busca rachar a espiral de violencia que impón o sistema de opresión, o que require de disciplina e de práctica para non responder a violencia con outra violencia.

5. Desenvolver a creatividade na resistencia, difusión, solidariedade e apoio de organización nacionais e internacionais.

6. Xerar axentes multiplicadores.

7. Os pobres, os marxinados deben ser axentes da súa propia liberación. Descubrir as súas propias capacidades de organización e resistencia, asumirse como protagonistas das súas propias vidas e das súas propias historias.

As loitas polos Dereitos Humanos, comprendidos nos seus valores integrais, o dereito á vida e dignidade da persoa humana, os

dereitos sociais, políticos, económicos, o desenvolvemento social, os recursos do medio ambiente, son o camiño da non-violencia, que se expresa nas loitas campesiñas, nos movementos populares. En moitos sectores a relixiosidade e o ecumenismo teñen a força e o valor da resistencia na procura da verdade e na espiritualidade para acadar a resolución dos conflictos. Pero fundamentalmente é a aprendizaxe dunha maneira de ser e comprender a vida e a relación co outro.

Nas nosas loitas polos dereitos humanos fronte ás dictaduras militares, esa aprendizaxe na resistencia, foi a transformación da dor e do odio, redimidos no Amor.

Os más febles, os marxinados e perseguidos, atoparon na unidade e no amor, a capacidade de sobrevivir e resistir á opresión e vencer. Os movementos populares, as Madres de la Plaza de Mayo, as organizacións sociais, atoparon na solidariedade, a força necesaria para transformar a sociedade. Resistese, sófrese, as feridas doen na alma, a morte está presente pero tamén aparecen con fuerza os signos de esperanza. A non violencia sempre nos permite atopar a luz e a capacidade de poder construír un novo mencer.

Nas nosas sociedades os nenos son os más vulnerables, viven nun estado de indefensión social e político, se ben existe a Convención sobre os Dereitos dos Nenos, se está moi lonxe de facelo realidade, abonda observar a situación xeral en América Latina. Non podemos quedar no lamento sobre a situación dos nenos, os *gaminos de Colombia*, os *meninos da rua* en Brasil, os *chicos de la calle y en la calle* na Arxentina e outros países, acosados e perseguidos coma se fosen delincuentes. Ningún neno está na rúa porque quiere, senón que está expulsado e marxinado pola sociedade. As estadísticas reflicten o drama, a mirada de dor dun neno. O problema é máis profundo e ten que ver cos procesos e modelos sociais, que agudizan o

alto índice de desemprego, a desintegración familiar e o que isto representa para os nenos.

O Tribunal Permanente dos Pobos, reunido en Italia en marzo de 1995, analizou a grave situación das violacións dos dereitos fundamentais da infancia: a explotación no traballo, a prostitución, a venda de nenos, o tráfico de órganos, a miseria, a fame, esa bomba silenciosa que mata máis xente cas guerras, as enfermidades evitables, a falta de recursos para a educación e por conseguinte o aumento do analfabetismo. Este é o rostro do sufrimento e a desesperanza desta fin de século.

Os Premios Nobel da Paz lanzamos un chamamento PARA TÓDOLOS NENOS DO MUNDO, dirixido a tódolos Xefes de Estado, membros da Asemblea Xeral das Nacións Unidas. Dicimos que "hoxe en día, en cada país do mundo, hai milleiros de nenos sufrindo en silencio os efectos e consecuencias da violencia, dunha cultura da violencia".

Desexamos contribuír á redución deste sufrimento. Cremos que cada neno pode descubrir por si mesmo, que a violencia non é unha fatalidade. Podemos ofrecer a esperanza non só para os nenos do mundo senón para toda a Humanidade, empezando por crear e construir unha "Cultura da Non Violencia".

Por iso queremos que a Asemblea Xeral das Nacións Unidas declare:

QUE A PRIMEIRA DÉCADA DO NOVO MILÉNIO SEXA DECLARADA A DÉCADA DA CULTURA DA NON VIOLENCIA.

Que o comezo da nova década, o ano 2000, sexa declarado o ANO DA EDUCACIÓN NA NON VIOLENCIA.

Que a non violencia sexa ensinada en tódolos niveis da nosa sociedade para que os nenos sexan conscientes do significado real, práctico, e dos beneficios da non violencia na vida de tódolos días,

© Manuel G. Vicente

coa fin de reducir a violencia e o sufrimento que esta xera contra eles e a humanidade en xeral.

Xuntos podemos construír unha nova cultura da non-violencia para os homes que dará esperanza a toda a humanidade e en particular, aos nenos do noso mundo.

Todos sabemos que unha declaración, por máis boa vontade que poñamos nos seus principios, non abonda; cómpre xerar conciencia nos educadores, que se transformen en axentes multiplicadores, nos medios de comunicación social, principalmente os televisivos, que, mágoa, son transmisores da violencia, abonda con ver os programas de deseños animados, fomentan a violencia nos actos coítáns. É na educación, nas familias, nas nosas sociedades onde é necesario mudar as nosas actitudes, é no corazón dos homes onde nace e debe construirse os baluartes da Paz.

Nesta fin de século XX, cómpre asumir os desafíos hoxe, non agardar ao terceiro milenio, o que hoxe teñamos coraxe de sementar é o que recolleremos na colleita, non coñezo outro camiño.

Educando para a Paz é xerar conciencia do outro, dos seus dereitos e obrigas. Paulo Freire, ese grande

educador de educadores, ben dícia que a pedagogía da liberdade nace no Educador educando e o educando educador, educámonos xuntos e xuntos imos construíndo os espacios de relacións humanas, de valores e respecto de un cos demais.

Quixería rematar cunha experiencia que vivín hai uns días. Na nosa Aldea de Niños para la Paz, que imparte capacitación laboral, pero fundamentalmente busca xerar un ámbito participativo e de concienciación nos rapaces en estado de risco social. Dous educadores dicíanme que eles no tempo que levaban traballando e educando aos rapaces, aprenderan e recibirán deles moito máis co que eles lles ofrecían. Que os rapaces mudáranlle a vida, a súa forma de ver o mundo, de compartirlo e saber o que realmente é a Paz. Como educador un vai aprendendo nese contacto cotián cos rapaces e para mi foi sempre un desafío saber para que educamos, pero fundamentalmente xerar conciencia de homes e mulleres para a liberdade, e para acadar a liberdade necesítase unha grande dose de rebeldía, fronte ás inxustizas.

A Paz é o froito da Xustiza e a conquista permanente de convivencia e respeito na diversidade co outro e cos nosos pobos.